

# L'expedient de l'autorització d'encunyació de moneda a Cervera durant la Guerra dels Segadors

JOSEP M. LLOBET I PORTELLA

## INTRODUCCIÓ

Una sèrie d'esdeveniments socials i polítics que ja han estat estudiats per diferents historiadors,<sup>1</sup> ocasionaren, a mitjan 1640, l'inici d'una confrontació coneguda per la guerra dels Segadors. La situació econòmica d'un gran nombre de poblacions de Catalunya, que ja era dolenta abans de la guerra, anà empitjorant, sens dubte, a mesura que les peticions per al sosteniment dels exèrcits es feren més peremptòries.

Cervera no fou una excepció dins aquell context de devallada de les finances municipals.<sup>2</sup> Els quatre primers decennis del segle XVII, ja foren una època realment negativa per a l'economia cerverina. Bandolerisme, pesta, males collites, nous impostos i sosteniment de tropes, són característiques que perduraren una bona part d'aquell període.

Amb tot, fou el desenvolupament de la guerra hispano-francesa al Rosselló allò que afectà més greument l'economia de la població cerverina, es-

1. DELEITO Y PIÑUELA, José, *El declinar de la monarquía española*, Madrid, Espasa-Calpe, 1955; ELLIOTT, J. H., *La rebelión de los catalanes. Un estudio sobre la decadencia de España (1598-1640)*, Madrid, Siglo XXI de España, 1977; MARAÑÓN, Gregorio, *El Conde-Duque de Olivares*, Madrid, Espasa-Calpe, 1936; VIDAL PLA, Jordi, *Guerra dels Segadors i crisi social*, Barcelona, Edicions 62, 1984.

2. Un estudi més minuciós sobre la situació de Cervera en aquell període: LLOBET PORTELLA, Josep Maria, *La «Taula de Canvi» de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715)*, Lleida, Instituto de Estudios Ilerdenses, 1985, capítol «La coyuntura económica y su dinámica».

pecialment per tres causes: la contribució recaptada a efectes de fortificar les places frontereres, el reclutament i pagament de les tropes trameses a la lluita contra l'enemic i l'allotjament dels soldats que es trobaven de pas per la vila, en estar aquesta situada al camí reial.

Cap a la meitat del mes de juny de 1640, el Consell municipal de Cervera fou informat que els soldats castellans havien produït víctimes entre els habitants d'algunes poblacions properes. A partir d'aquell moment, els cer-verins ja prengueren consciència que la guerra era inevitable i que calia proveir-se d'armes i municions. Des del mes d'octubre, les tropes formades a Cervera foren trameses a diferents llocs fronterers amb l'enemic.

Aquella situació de guerra, amb la progressiva penetració de les tropes castellaness dins el territori català i l'esgotament dels recursos locals, provocà uns desesperats intents de trobar mitjans econòmics, tant pel que feia al forniment dels exèrcits com per al sosteniment de la població. La solució més viable que hom entreveia al començament de l'any 1641 era la fabricació de moneda per part de la vila, la qual cosa féu que els esforços de les autoritats municipals s'encaminessin a aconseguir el permís corresponent. Aquest procés que possibilità, finalment, l'encunyació de moneda, és el que estudiem en el present treball.

## 1. LES ENCUNYACIONS CERVERINES

L'encunyació de moneda cerverina durant la guerra dels Segadors, es troba ja esmentada en les obres bàsiques de la numismàtica catalana,<sup>3</sup> però no ha estat fins els nostres dies que n'ha estat feta una recerca sistemàtica, portada a terme, principalment, mitjançant l'examen de les peces dels monetaris i la consulta de la documentació local coetània als fets estudiats.

Pel que fa a l'examen de les peces dels monetaris, cal fer esment de la tasca portada a terme per Anna M. Balaguer i Miquel Crusafont, els quals han esmerçat innombrables hores a la pacient revisió de moltes col·leccions numismàtiques, tant pertanyents a persones privades com a institucions públiques.<sup>4</sup>

La recerca basada en la documentació local ha estat possible, sobretot, per l'extraordinària riquesa documental de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera, el qual s'ha mostrat gairebé sempre generós davant les nostres con-

3. SALAT, Josep, *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña*, vol. I, Barcelona, Antonio Brusi, 1818, p. 273; BOTET Y SISÓ, Joaquim, *Les monedes catalanes*, vol. III, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1911, pp. 101, 142-145 i 189; Id., «Notícia del volum tercer del "Tratado de las monedas labradas en el Principado de Cataluña por el Dr. D. Josef Salat"», extret del *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, any XII, núms. 45 i 46 (1912), p. 22.

4. Fruit d'aquest treball són els articles següents: BALAGUER, Anna M., «Nou tipus de diner de Cervera de la Guerra dels Segadors al Gabinet Numismàtic de Catalunya», *II Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, Asociación Numismática Española, 1980, pp. 87-90; Id., «Diner inèdit de Cervera de la Guerra dels Segadors», publicat en aquest mateix volum.

sultes.<sup>5</sup> Precisament un document de l'esmentat Arxiu, del qual ja férem menció en un estudi anterior,<sup>6</sup> és el que ens ha servit de base per a aquest treball.

## 2. LA FONT DOCUMENTAL

El document estudiat és un quadern que conté set folis i porta de títol: *Informació rebuda instant lo síndich de la universitat de Cervera per a fabricar moneda per lo molt havie gastat per causa de la guerra.*<sup>7</sup> És format per les cobertes, on consta el títol, un escrit dirigit a la batllia de Cervera pel síndic de la universitat de dita població, les declaracions dels quatre testimonis, certificant l'extrema necessitat en què es trobava la població, la resolució del veguer i batlle<sup>8</sup> per la qual autoritzava l'encunyació de moneda, la caució prestada pel síndic i la crida mitjançant la qual hom feia saber als cerverins l'obligatorietat de la circulació de la moneda.

Aquest document és completat en diferents llocs per l'historiador cerverí Faust de Dalmases,<sup>9</sup> el qual posà una nota al començament del quadern advertint que, possiblement, el document era l'original i tot allò que ell hi afegia ho havia copiat d'un altre document guardat a l'Ajuntament de Cervera que creia que era una còpia. Això últim es dedueix de la darrera anotació de Faust de Dalmases, la qual comentarem al final de l'apartat que segueix.

## 3. EL CONTINGUT DEL DOCUMENT

En primer lloc, tenim una anotació de Faust de Dalmases, transcrita de la còpia esmentada i escrita en llatí, la qual explica que el dia 14 de febrer de 1641, davant el regent<sup>10</sup> de la batllia de Cervera i del seu assessor Josep Puig, doctor en Dret, comparegué Francesc Montaner, notari i síndic ordinari de la universitat de Cervera, segons instrument públic rebut i testificat per Pere Campardó, notari de Cervera, el 28 de gener d'aquell any.

5. Els treballs publicats són els següents: LLOBET I PORTELLA, Josep M., «Les monedes i pallofes de Cervera», *Acta Numismàtica*, III (1973), pp. 209-242; Id., «Nova aportació sobre les monedes i pellofes de Cervera», *Acta Numismàtica*, VI (1976), pp. 221-230; Id., «Registre de la moneda de plata encunyada a la seca de Cervera durant la Guerra dels Segadors», *Acta Numismàtica*, X (1980), pp. 147-155; Id., «El diner cerverí de 1624, una moneda dubtosa», *II Simposi Numismàtic de Barcelona*, Barcelona, Asociación Numismática Española, 1980, pp. 83-85; Id., «El procés judicial per la fabricació de moneda a Cervera durant la guerra dels Segadors, encara una incògnita», *Acta Numismàtica*, 15 (1985), pp. 225-228.

6. LLOBET, «Les monedes i pallofes de Cervera», pp. 220-221.

7. Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Municipal, Moneda.

8. A Cervera, una sola persona ocupava, simultàniament, els càrrecs de veguer i batlle.

9. Visqué entre el 1870 i el 1938. Una relació de les seves obres a: LLOBET I PORTELLA, Josep M., *Bibliografia cerverina (1633-1978)*, Cervera, Centre Comarcal de Cultura, 1982.

10. En aquella data, el regent de la vegueria i batllia de Cervera era Miquel Nuix doctor en Dret i paer en cap de la universitat cerverina. També consta com a paer els anys 1646, 1656, 1661 i 1665.

A continuació ve l'escrit que l'esmentat síndic presentà, que és el següent:

«Il·lustre senyor:

La vila de Cervera fou la primera que acudí al servei de la província en la ciutat de Lleyda ab una companyia de doscents hòmens, pagats, armats y municionats, y en les demás lleves ordinàriament a sustentat en dita ciutat companyia de cent hòmens, contribuint, a més dels socorros dels soldats, en tot los salaris de capità, alferes, sargento y demás officials, y en lo rompiment de Martorell fou tant grave lo effort feu que, a més de la lleva ordinària tenie en Lleyda, acudí als colls de la Llacuna un paher ab companyia de trescents homens, també armats, pagats y municionats, que per guarnició del coll de Lilla estigueren un mes enter, anant també altre paher per la vegueria ab altres, a gastos de la matexa universitat, per fer llevas de gent per a que acudisen a tant urgent necessitat y fenalment vui dia sostente en lo camp de Tarragona una lleva fixa de 60 hòmens, lo que és molt públich y notori. Y com, il·lustre senyor, per rahó del prebit y altrement dita universitat per los molts y excusius gastos a sustentats y sustente age vingut a menoscabar y consumir no sols tot son patrimoni però encara dels particulars, en tant que no sia tingut notícia de particular tingués diners que aquell no l'age pres en dèbit fins a evacuar y valen-se de tots los comuns, com son confraries, monastirs y demás plata de les iglèssies, per no aver pogut trobar qui li dexàs diners a censals o altre qual se vol interès, avent fet y possat en assò las diligènties y cuidado possible, per ço y altrament dita universitat e o per ella son síndich, offerint a vostra mercè de les cosses predites plena confirmació, atessa la extrema necessitat, quant humilment suplique sie de son plaer donar-los y conceder-los licència y facultat per poder bàtrer qual se vol moneda, axí de plata com de diners, si y conforme se bat en Barcelona, Manresa, Vich y altres parts, a fi y effecte de poder socórrer los soldats y demás gastos sustente en servei de la província, y en dites cosses interpossar sa autoritat y decret».

Al peu de l'anterior súplica, l'assessor Josep Puig hi féu constar el manament que, abans d'ésser resolta, fos rebuda informació.

El dia 20 de febrer declararen els testimonis. En primer lloc ho féu Joan Baptista Companys, prior del convent de Sant Domènec de Cervera, de 49 anys d'edat. Després de jurar per Déu i els quatre Evangelis que diria la veritat i d'ésser interrogat sobre el contingut de la súplica, féu la declaració següent:

«Et dixit que és molta veritat lo que diu y narre dita supplicació, lo que diu saber y haver-ho vist y vèurer-ho ell testis de la manera diu dita suplicació, y que vui dita universitat està actualment per deffensió de la pàtria servint ab sexanta hòmens en lo camp de Tarragona per al sustento dels quals y pagar-los los socorros, després de haver acabat lo patrimoni de dita universitat, se ha agut de valer dels béns y hazienda tant dels particulars de aquella com encara de tots los convents, monestirs, confraries y plates de les iglésies per no haver pogut trobar qui vulgue dexar diner a dita universitat a ningun interès y dit convent de predicadors obligat de la necessitat tant gran té dita universitat a agut de contribuir y socórrer aquella en lo que hes estat posible, rellevant-ho del sustento de dit convent».

A continuació va testimoniar Bonaventura Carles Amat, vicari del convent de Jesús de Cervera, de l'orde de Sant Francesc, de 30 anys, També va jurar i la seva declaració fou la següent:

«Et dixit que lo contengut en dita supplicació és molta veritat, lo que dix saber ell testimoni per haver-ho vist de la manera ho diu y narre dita supplicació, y que havent consumit y gastat dita universitat ab los socorros y sustento de tantes lleves de soldats diu en la dita supplicació, que fins als pares religiosos caputxins y de dit convent de Sant Francesch de la present vila que així mateix per deffensa de sa pàtria y orde de dita universitat, junt ab los religiosos dels altres convents de aquella eren anats, sustentave dita universitat tot son patrimoni, havent-se valgué dels béns dels comuns y particulars, no a pogut ni pot dita universitat acudir a tant excessius gastos, antes bé, compehlida de tant gran necessitat, los estat forsós haver-se de valer dels béns dels convents, confraries y finalment de la plata de les esglésies».

En tercer lloc, declarà Joan Sedís, prevere, rector de l'església parroquial de Santa Maria i degà del deganat de Cervera, de 50 anys. Després de jurar, digué això que segueix:

«Et dixit que és veritat lo que diu y narre dita supplicació, lo que diu ell testis saber per haver-ho vist y experimentat de la manera diu dita supplicació, per haver ell testimoni anat per a comboyar los soldats havie fets la reverent comunitat dels preveres de la present vila a la companya del senyor coronell Puig, paher de la present vila, a hont a gasto de la present universitat estave en los colls de la Llacuna y altres parts hont convenie, ab tres-cents hòmens, a més de la companya que dita universitat ab son capità y alferes y sargento sustentave en la ciutat de Lleyda, y és estat tant excessiu lo gasto a fet dita universitat que après de haver acabat tot lo del comú de aquella és estat forsós haver-se de valer dels béns dels particulars y finalment, dels ecclesiàstichs, confraries y convents de la present vila, y és tanta la necessitat té dita universitat que no sab de quin remey poder valer-se per a sustentar dits soldats y pagar los mals».

L'últim testimoni fou Pere de Beamont, prior del convent de Sant Agustí de Cervera, de 52 anys. La seva declaració jurada fou la següent:

«El dixit que és veritat lo que diu y narre lo contengut en dita supplicació, lo que dix saber ell testimoni per haver-ho vist com conte, y que per los grandíssims gastos a sustentat la present universitat en les lleves, companyes y número de soldats ab sos officials a tingut ordinàriament en les fronteres, després de haver-se valgut de tot lo patrimoni de dita universitat, a estat forsós valer-se de les haziendes dels particulars y finalment de les confraries y convents y la plata de les iglésies».

A continuació ve un escrit notarial, redactat en llatí i datat també el 20 de febrer de 1641, en el qual Miquel Nuix, regent de la vegueria i batllia de Cervera *pro provintia presentis Principatus Cathaloniae*, vista la súplica presentada per Francesc Montaner, síndic de la universitat de Cervera, en la qual demana llicència per a fabricar moneda d'argent i de coure, i tenint en compte que tot el patrimoni que posseïa la dita universitat de Cervera ha estat consumit al servei de Catalunya, com es fa patent en la corresponent informació rebuda, autoritza la fabricació de l'esmentada moneda.

Segueix la caució prestada pel síndic Francesc Montaner, segons la qual obligava tots els béns mobles i immobles de la universitat de Cervera a efectes de restituir en un termini de deu dies el valor de les monedes d'argent i de coure emeses per la dita universitat, en cas que fossin refusades per qualsevol universitat, comunitat, corporació, col·legi o persona singular del Principat de Catalunya. Actuaren com a testimonis Joan Roca i Jaume Calderó, verguers dels paers de Cervera.

Segons el document, el mateix dia 20 i com a resultat de les anteriors provisions, fou feta la crida següent en els llocs acostumats de la població:

«Ara ojats que us notifiquen y fan asaber de part del magnífich regint la vegueria y batllia de Cervera, com a instància del síndich de dita vila se a presentada una supplicació en paper escrita contenint en effecte com per los grans gastos a suportat y soporte la present universitat, així que no sols lo patrimoni de aquella però encara dels habitants y singulars de aquella, de tal manera que no tenen per a poder sustentar los soldats tenen en les parts de Lleyda, los colls de la Llacuna y altres parts, per lo que a aparegut a dita universitat pèndrer per expedient fer y fabricar monedes de plata y aram, per los quals és estat forsós valer-se de les coses de les iglésies com no aje trobat a ningun for ningun diner per subvenir la dita universitat y així, atesa la extrema necessitat, nos a supplicat fossem servits donar-los y concedir-los facultat y licència de fabricar dues monedes de plata y aram, offerint-nos plena informatió del predit com més llargament en dita supplicació és de vèurer, y com prechint informatió davant nós y en nostra cort aje constatat de les coses supplicades, ab autoritat y decret nostre prechint provisió per lo nostre magnífich assessor feta en virtut de la qual atesa dita necessitat és estada concedida plenària facultat de fabricar les monedes de plata y aram, ço és pessetes de deu y sinch sous, si y conforme se fabrique en la ciutat de Barcelona y altres parts del present Principat, ab les mateixes marques, ab lo nom de la mateixa vila, y los diners de aram ab lo nom també de dita vila, y així ab tenor de les presents diem, notificam y manam, atesa la caució per dit síndich prestada, diem, notificam y manam a totes y qualsevol persones de qualsevol grau, estat y condició sien que aquelles réban y accepten y de aquelles pagaments fassen com així convingue al bé y utilitat de dita universitat y no y aje algú fasse lo contrari que, altrament, incorrerie en les penes de cent lliures applicadores a nós y a nostra cort. E per ço manam fer la present pública crida per los llocs acostumats. Dat en la cort de la batllia de Cervera a vint del mes de febrer, any de la nativitat del Senyor 1641».

Crida que fou repetida en els indrets habituals de Cervera, el 27 de desembre del dit any 1641.

Clou el document una anotació, escrita en llatí i transcrita per Faust de Dalmases, en la qual consta que una còpia de l'esmentat document fou comprovada per Jaume Mateu Magre, secretari del Sant Ofici de la Inquisició de Catalunya, notari públic de Cervera i escrivà de la cúria de la batllia de la mateixa població.

#### 4. CONCLUSIONS

En primer lloc, es fa evident la necessitat que tenia la universitat de Cervera d'aconseguir uns mitjans econòmics que li permetessin de fer front a les grans despeses ocasionades per la guerra. La solució adient, bé que

transitòria, fou l'encunyació de moneda, materialitzada en peces d'argent de cinc rals i de cinc sous, i en diners de coure.

També queda demostrat que, tot i la necessitat que hi havia de resoldre ràpidament el problema, hom segueix un procediment legal: petició del síndic al veguer i batlle —que ho era *pro Principatus Cathaloniae*—, informació de quatre testimonis que certificaren la veracitat de l'angoixant situació que motivava la sollicitud, autorització del veguer i batlle, caució prestada pel síndic i crida per la qual hom assabentava els certerins de la decisió presa i de l'obligatorietat de la circulació de la moneda.

Dels continguts de la caució i de la crida, sembla desprendre's que la circulació de la moneda certerina, la fabricació de la qual fou autoritzada pel veguer i batlle de Cervera, era obligatòria dins la jurisdicció de la universitat de Cervera, i voluntària, bé que amb la garantia de restituir el seu valor, fora d'ella.

En conseqüència, no semblen exactes les afirmacions de Botet i Sisó —sens dubte el millor historiador de la numismàtica catalana—, fetes al principi d'aquest segle, quan escriví que, durant la guerra dels Segadors, un gran nombre de poblacions catalanes, sense cap autorització, s'atribuïren el dret de fer moneda, que la dita moneda ha d'ésser considerada privada i que el seu curs obeïa exclusivament a la confiança del públic.<sup>11</sup>

Amb tot, cal tenir en compte que, igualment, manifestà la impossibilitat que ell havia tingut de poder recórrer totes les poblacions per tal de recollir les notícies dels arxius locals sobre aquelles monedes,<sup>12</sup> i, de fet, no ha estat fins els nostres dies, a mesura que la recerca local s'ha intensificat, que s'ha anat fent llum sobre aquest important període de la numismàtica catalana que és la guerra dels Segadors.

11. «Aquestes noves monedes [de Barcelona] foren immediatament imitades y copiades per un gran nombre de ciutats y viles catalanes, que, prevalguentse de les circumstancies y sense cap autorisació, s'atribuïren el dret de fer moneda... Aquestes monedes, que no poden calificarse de necessitat, y que tampoc són fiduciaries o representatives, per que, a més de tenir valor propi, més o menys aproximat al valor pel qual circulaven, l'entitat que les emetia sols responia del llur valor intrínsec, sense obligarse al cambi per altra moneda pública o legal, tenen totes les condicions de la moneda privada y com a tals s'han de considerar, no obstant ésser autoritats locals les que les varen emetre. Llur curs obeïa exclusivament a la confiança del públic...». BOTET, *Les monedes catalanes*, vol. III, p. 91.

12. «No tenim notícies de les altres moltes poblacions catalanes qu'encunyaren moneda en el període comprès entre'ls anys 1640 y 1652. De segur se'n trobarien en els arxius de la major part d'elles; però no han sigut publicades y no'n ha estat possible recórrer-les totes per a recullirles». BOTET, *Les monedes catalanes*, vol. III, p. 104.